

CLIMAT, RĂZBOI ȘI AGRICULTURĂ ÎN PRIMUL DECENIU AL SECOLULUI AL XIX-LEA PE TERITORIUL MOLDOVEI

Constantin Tofan

Un rol important în evoluția agriculturii l-a avut și îl are fără îndoială evoluția climei ca factor determinant în practicarea acestei ocupații fundamentale.

Alături de climă, practicarea agriculturii a fost influențată și de alți factori printre care și războaiele dublate de ocupațiile militare străine, bineînțeles în mod negativ.

Selectarea acestei perioade spre analiză a fost realizată atât datorită unei relative abundențe a materialului documentar, care ne-a permis reconstituirea până la detaliu a evoluției climei pe teritoriul Moldovei în această perioadă și a influenței acesteia asupra agriculturii. Un al doilea element care ne-a determinat să studiem acest domeniu, din acest punct de vedere, a fost cumularea efectelor climei cu cele ale războiului ruso-turc din anii 1806-1812 și ale ocupației militare țariste din aceeași perioadă.

Putem disocia de la început existența a trei etape de evoluție a climei și agriculturii în acest deceniu: 1801-1804; 1804-1806; 1806-1810.

Prima etapă a evoluat în limite "obișnuite" din punct de vedere climatic și al influenței asupra dezvoltării agriculturii, deși situațiile excepționale, calamitățile nu au lipsit. Această perioadă a început prin iarna blândă a anului 1801, caracterizată ca fiind „iarna așa bună și blagoslovită”, după cum menționează ieromonahul Macarie Răcăuțeanu¹, adică prin lipsa gerului și a zăpezii.

Producția agricolă a anului 1801 a fost influențată în mod negativ, măcar local, punctual, de grindina sau piatra din 29 iunie a anului respectiv, când "...au ploat cu piatră, de era piatra de o litră de mare să se știe", adică de 100 de dramuri (=300 grame)². Există fără îndoială, posibilitatea exagerării dimensiunilor elementelor de grindină, de către cel care a consemnat, dar cu certitudine ele au fost foarte mari. Această calamitate a avut un caracter punctual, local, fiind consemnată în primul rând pentru dimensiunea foarte mare a elementelor de grindină, dar și pentru coincidența cu o mare sărbătoare religioasă creștină, sărbătoarea Sfinților Apostoli Petru și Pavel.

Pe 17 octombrie 1801, este consemnat faptul că a tunat³, însemnare făcută cu scopul de a se ști și de a se aștepta la consecințe posibile ale acestui fenomen.

Pe 14 octombrie 1802, într-o însemnare de pe un manuscris este consemnat

¹ Nicolae Popa, *Însemnări pe bunurile bibliofile și obiectele de artă veche bisericască de la complexul muzeistic Bogdana*, în *CERH*, Vol. II, p. 161.

² Gabriel Ștrempel, *Catalogul manuscriselor românești din Biblioteca Academiei României*, vol. IV(4414-5920), București, 1992, p. 72.

³ Ilie Corfus, *Însemnări de demult*, Iași, 1975, p. 127, nr. 52.

cutremurul din anul respectiv, care a avut loc „atunci când vremea era bună”⁴.

Pe 28 octombrie este consemnată prima ninsoare din anul respectiv, „1802 octombrie acum întâiu au nins în anul acesta”⁵. Se poate considera că prima ninsoare din acest an a fost destul de timpurie, în comparație cu alți ani.

Pe 25 martie 1803 „a înghețat Dunărea la Blagoveștenii (Buna Vestire) pentru ca să fie pomenire și ținare de minte”⁶, iar pe 17 iulie 1803 „a trăznit și s-a aprins hârborul (hambarul) lui Neculaiu Ciup. Și au trăsnit și pe Ioan, fiul diaconului Antohi, într-o joi seara” (însemnare referitoare probabil la Moldova, deoarece au fost mai multe însemnări pe aceeași carte referitoare la Bârlad și Iași)⁷.

La prima vedere, informațiile aduse în discuție se referă la fenomene meteorologice și climatice singulare și minore, care nu pot avea pretenția că reconstituie evoluția climei în anii respectivi. Acestea, însă, reflectă o realitate: faptul că cei trei ani, 1801, 1802 și 1803 nu au fost net nefavorabili agriculturii din punct de vedere al climei.

Intervalul dintre anii 1804-1806 a avut o evoluție climatică total defavorabilă agriculturii pe întreg teritoriul locuit de români, inclusiv pe teritoriul Moldovei. Acest interval climatic nefavorabil pentru agricultură a început pe data de 1 august 1804. Între această dată și 26 octombrie au fost ploii permanente, caracterizate ca fiind „foarte rele”. Această caracterizare a fost firească, deoarece ploile neîntrerupte au împiedicat desfășurarea lucrărilor agricole de toamnă, atât recoltarea, cât și arăturile de toamnă.

După data de 26 octombrie 1804, toamna ploioasă s-a transformat într-o iarnă cu aceleași caracteristici. Răcirea temperaturilor a provocat înghețarea ploilor. Iarna a ținut de pe 26 octombrie 1804, până în aprilie 1805 (cel puțin 5, chiar 6 luni de iarnă). Condițiile acestei ierni au fost defavorabile agriculturii, în primul rând grâului de toamnă, dar și creșterii animalelor, „mulțimi de vite au degerat”, deși gerurile nu au fost foarte mari.

În continuare, vara anului 1805 a fost friguroasă și ploioasă, provocând numeroase pagube culturilor de câmp. Influențele negative ale climei anului respectiv s-au cumulat cu cele ale unei puternice epizotii, care a provocat moartea a numeroase vite.

Senzația că anul 1805 a fost un an care a avut o medie anuală cu mult sub temperaturile obișnuite a fost accentuată de ninsoarea din 21 septembrie a anului respectiv, când au „picat și omăt”, fenomen meteorologic excepțional pentru cea mai mare parte a teritoriului locuit de români. Acest fenomen a fost urmat de o toamnă și o iarnă bogate în ploi, până în luna februarie a anului 1806. Începând cu această dată, nu au mai existat precipitații sub nici o formă până pe data de 15 aprilie 1806, când a doua zi după Duminica Mironosițelor, luni seara, „au căzut un omăt de o palmă și au ținut o zi numai” provocând „stricăciuni stupilor de albine și cireșilor înfloriți”.

⁴ Olimpia Mitric, *Cartea românească manuscrisă din nordul Moldovei*, București, 1998, p. 150.

⁵ Gabriel Ștrempel, *op.cit.*, loc.cit.

⁶ Ilie Corfus, *op.cit.* p. 127, nr. 53.

⁷ Gabriel Ștrempel, *op.cit.*, loc.cit.

După această dată evoluția climei în primăvara și vara anului 1806 a fost favorabilă agriculturii, fiind de altfel caracterizată ca fiind „...foarte frumoasă și bună, cu ploi măsurate și cuviincioase”.

Această evoluție a climei pentru a doua parte a acestui interval a avut o influență complexă asupra agriculturii. Astfel, după consemnarea faptului că „în țară au fost prea bine”, autorul descrierii menționează lipsa grâului, a vinului și a mierii de albine. „deoarece apucând omătu și ploile pânile pe țarini și viile neîngropate și câte au îngropat iaraș cele multe răle au ieșit în primăvară, și stupii murind prin temnice și prin prisăci după ce s-au scos iar apoi pe urmă atâta au fost de buni, încât că roiul au paroit”⁸.

Reiese din această însemnare, mai ales pentru ultima parte a intervalului, iarna anului 1805-1806, caracterul nefavorabil al evoluției climei și influența negativă asupra agriculturii din această perioadă pe teritoriul Moldovei.

Reiese din descrierea făcută o continuare a timpului rece, friguros, inaugurat la 1 august 1804, continuat cu vara rece a anului 1805, senzație accentuată de ninsoarea din 21 septembrie 1805, fenomen excepțional, care s-a manifestat și în celelalte două țări române.

Consecințele negative ale climei din anul 1805 au fost dublate de efectele epizotiei din anul respectiv.

Aproape la fel ca în iarna anului 1804-1805, în iarna anului 1805-1806, evoluția climatică a influențat, în mod negativ, producția de grâu, vin și miere de albine din anul 1806. Astfel, toamna ploioasă a anului 1805 a făcut ca semănăturile de toamnă (secara conform însemnării) să nu poată fi terminate la timp. Profitând de faptul că începând cu luna februarie 1806 nu au mai existat precipitații de nici un fel, că iarna a fost „uscată și caldă” sau „goală”, semănăturile de toamnă au fost terminate în această lună. Conform informației contemporane, semănăturile realizate în luna februarie au fost foarte bune în raport cu cele făcute toamna, care nu au răsărit.

Din sursele consultate și analizate se poate trage concluzia că intervalul 1804-1806 a fost unul nefavorabil pentru agricultură, determinat de evoluția climei din anii respectivi. Astfel, efectul negativ al climei a fost dat nu de temperaturile scăzute ale acestei perioade, cât mai ales de alternanța dintre ploaie, zăpadă și îngheț din timpul celor două ierni, 1804-1805 și 1805-1806, la care se adaugă vara răcoroasă a anului 1805, inclusiv calamitățile din diferite zone locuite de români.

În primăvara anului 1806 au avut loc manifestări climatice negative cu caracter minor, cum ar fi inundații locale ale Prutului în zona satului Râșești din județul Vaslui⁹. Clima anului 1806 a evoluat în limite normale, fiind destul de favorabilă agriculturii, dar s-au manifestat consecințele negative ale anului anterior, inclusiv foametea datorată recoltei insuficiente și a imposibilității recoltării a ceea ce s-a realizat¹⁰.

⁸ Ilie Corfus, *op.cit.*, p. 304-305.

⁹ Gheorghe Ghibănescu, *Surse și izvoade (Drăcenii, Râșeștii, Răbâia, Leușeni, Ghermănești, Fălcui)*, vol. XVII, Huși, nr. 132, p. 123 și XXVI.

¹⁰ Ioana Constantinescu, *Climă, agricultură și societate în Țara Românească și Moldova sub fanarioți*, în *Revista de istorie*, 1989, tom 42, nr. 3, p. 268.

Începând cu luna noiembrie a anului 1806, agricultura de pe teritoriul Moldovei a avut de suportat pe lângă influențele climatei și pe cele ale războiului ruso-turc dintre anii 1806-1812 și a prelungitei ocupații militare țariste din perioada respectivă. Astfel la sfârșitul lunii noiembrie 1806, primele unități militare țariste au intrat în Iași „acoperiți de fulgii celei dintâi zăpezi timpuriu”¹¹.

Ocupația militară țaristă a influențat negativ practicarea agriculturii, prin apăsătoarele obligații impuse locuitorilor Moldovei, cum ar fi: transporturile efectuate de localnici în favoarea armatei ruse la distanțe mari, făcând fânului, întreținerea cu alimente a militarilor etc. Toate acestea au făcut ca locuitorii să nu poată efectua lucrările agricole la timp, cu implicații directe asupra nivelului producției agricole și a situației șeptelului, mai ales a animalelor de muncă necesare lucrărilor agricole.

Existența unui mare număr de militari străini pe teritoriul Moldovei a dus la scumpirea alimentelor și instalarea pericolului foametei.

Această situație a fost semnalată de către mitropolitul Moldovei, Veniamin Costachi, și de divanul țării într-un raport din 31 mai 1807 adresat comandantului armatei ruse, generalul Ivan Michelson, raport respins de către acesta ca fiind nefondat.

Astfel, mitropolitul și membrii divanului arată că armata rusă consumă „nutrimentul locuitorilor care este puțin din cauza secetei de anul trecut”. Răspunsul generalului Ivan Michelson respinge afirmațiile făcute de mitropolit și de către membrii divanului, susținând că armata rusă dispune de propriile surse de aprovizionare, atât din capturile de „pâine turcească” din cetățile cucerite de la turci (rezervele de cereale din aceste cetăți), cât și din transporturile venite din Rusia¹².

Pentru anul 1807 dispunem de o singură informație directă, care demonstrează obținerea unei recolte bune de grâu, porumb și vin, dar care are un caracter local, referindu-se la situația de pe moșia Bodești (Buhuși)¹³.

Conform informațiilor de care dispunem, iarna anului 1807-1808 a fost deosebit de dificilă pentru tot teritoriul locuit de români, inclusiv pentru cel al Moldovei. Astfel, iarna s-a prelungit cel puțin pînă pe data de 18-19 martie 1808, pentru zona Botoșanilor, când a avut loc o ninsoare și un viscol, care au făcut „troene cât gardul”¹⁴. Din alte surse consultate reiese că această situație nu a fost una singulară, fiind valabilă pentru întreg teritoriul Moldovei, dar și a celorlalte zone locuite de români. Între 9 și 27 martie pe teritoriul Țării Românești a fost un viscol „încât au înghețat Buzăul de trecea cară cu orice povară. Și au ținut tot așa până la 27”¹⁵, iar în Banat la Banloc a fost „ger iute și sec pînă la 28 martie” încât multă

¹¹ Nicolae Iorga, **Documente privitoare la familia Callimachi**, vol I, 1902, p. CXCIV.

¹² Constantin Erbiceanu, **Istoria Mitropoliei Moldovei și Sucevei și a catedralei metropolitane din Iași**, București, 1888, nr. CCCLC, p. 348.

¹³ Elena Dima, **Carte românească veche din bibliotecile documentare ale Arhivelor Statului, Catalog**, București, 1985, nr. 240, p. 219; Dumitru Zaharia, **Însemnările comisului Toader Buhuș făcute la 22 decembrie 1817 pe Octoiul tipărit la Pesta în anul 1811**, în *CERH*, I, 1989, p. 59.

¹⁴ **Cartea veche românească în colecțiile Bibliotecii Universitare București**, București, 1972, p. 132, nr. 150.

¹⁵ Ilie Corfus, **op.cit.**, p. 128, nr. 58.

„marvă (vite) au murit și mieii au pierit cu toții”¹⁶. Din informațiile prezentate și analizate, se poate trage concluzia, că iarna s-a prelungit, cel puțin până la sfârșitul lunii martie 1808, fiind o caracteristică pentru întreg spațiul românesc. În felul acesta lucrările agricole au fost serios întârziate în anul respectiv.

Toate aceste informații justifică, de altfel, aprecierea potrivit căreia iarna anului 1807-1808, a fost una grea atât prin durată, cât și prin temperaturile scăzute¹⁷.

Începând cu anul 1807, țăranii, în primul rând, dar și ceilalți locuitori a avut de suportat obligațiile impuse de trupele de ocupație. Toate acestea au făcut ca semănăturile din toamna anului 1807 să fie foarte puține, deoarece vitele de tracțiune și carele (atelajele) au fost rechiziționate, cel puțin temporar, în folosul armatei țariste. Țăranilor li s-au impus obligații foarte grele în folosul armatei țariste. Printre cele mai grele obligații au fost transporturile efectuate de țăranii pentru armata rusă, cele mai multe dintre ele la mari distanțe de casă, și făcutul fânului, tot pentru nevoile armatei. Aceasta din urmă a fost poate cea mai grea obligație impusă țăranilor de administrația militară țaristă, în toți acești ani. La acestea s-au mai adăugat și altele, cum ar fi tăiatul lemnului pentru armată, găzduirea trupelor, întreținerea spitalelor, în afara sarcinilor fiscale obișnuite sau extraordinare. Toate acestea au făcut ca pământurile și viile personale să nu poată fi lucrate, agricultura țării să aibă enorm de suferit, în condițiile în care comerțul a fost redus la minimum datorită războiului și a ocupației militare.

Duritatea iernii anului 1807-1808 și lipsa fânului în gospodăria personală a făcut ca o bună parte a vitelor de muncă ale țăranilor să moară sau să fie inapte pentru muncile agricole din primăvara și vara anului 1808. Toate acestea au făcut ca inclusiv cerealele semănate primăvara, porumbul, „popușoaiile” și meiul, „mălaiul”, acolo unde acesta mai era semănat, să nu poată fi semănate în perioada optimă, nici întreținute, deși, în ansamblu din punct de vedere climatic, anul 1808 nu a fost unul nefavorabil agriculturii.

Această situație este descrisă într-un raport întocmit pe 1 august 1808 și adresat autorităților țariste de ocupație de către reprezentanții divanului Moldovei, în frunte cu mitropolitul Gavril Bănulescu Bodoni, Constantin Ghica, Iordache Balș, Constantin Sturza și Iordache Roset Roznovanu. Raportul analizează atât situația agriculturii, dar și pe cea generală a locuitorilor Moldovei.

Raportul inventariază existența în acest an a unor calamități naturale, în diferite ținuturi ale Moldovei. Acestea au avut un caracter local, printre ele numărându-se piatra sau grindina și revărsări ale apelor. Astfel, în ținutul Putna, piatra a distrus podgoria Ruginești, la care s-au adăugat ogoare din satele Răcăciuni și Lunca. Aceeași calamitate a distrus pe 12 iulie a patra parte din ogoarele de grâu și porumb din satele Tartaiol și Schitul, ținutul Greceni. Un alt ținut în care a avut loc această calamitate este cel al Orheiului, în mai multe sate, dublată de ploile neîntrerupte. Pe lângă această calamitate, raportul menționează revărsări ale unor cursuri de apă. Astfel, în ținutul Suceava, au avut loc revărsări ale Siretului, Sucevei și Moldovei. În

¹⁶ Ion B. Mureșianu, *Cartea veche bisericească din Banat*, 1985, p. 116.

¹⁷ Ioana Constantinescu, *op.cit.*, p. 268.

ținutul Bacău, au avut de suferit de pe urma revărsărilor apelor semănăturile din diferite sate. Printre acestea se numără satele Boiște și Hildei, care au avut de suferit de pe urma revărsărilor Troțușului, în timp ce în alte sate ogoarele de porumb au fost numai mălitate de diverse păraie.

Principalele probleme cu care s-au confruntat locuitorii Moldovei și în special țăranii, nu au fost însă calamitățile naturale. Acestea s-au datorat următoarelor: suprafețele cultivate cu grâu și orz au fost mult mai mici datorită „slăbiciunii și pierii vitelor”, meiul sau „mălaiul” este prost, porumbul „popușoiul” a fost semănat târziu, iar în multe locuri a rămas neprășit datorită faptului că locuitorii țării au fost trimiși să îndeplinească diferite obligații pentru armata rusă (transporturi, făcutul fânului). În cazul ținutului Tecuci, locuitorii nu au timpul necesar să strângă grâul și orzul, care se scutură pe câmp. În majoritatea cazurilor, țăranii nu au reușit să strângă fân pentru necesitățile proprii. Raportul menționează și situații când suprafețele cultivate sunt frumoase, mai ales cele de porumb, existând speranța unei recolte bune.

Documentul menționează pe lângă culturile de cereale cunoscute astăzi (grâu, orz, porumb), și pe cele de mei sau de „mălai”, sau „mălaiele”, așa cum mai este consemnat în text. Documentul surprinde fenomenul de restrângere teritorială a acestei culturi numai la partea centrală și sudică a Basarabiei: ținuturile Hotărniceni, Greceni și „olaturile Basarabiei”, „olaturile” fiind teritoriile care între 1484-1806 au fost sub ocupație și administrație otomană.

Diminuarea comerțului, până la blocarea acestuia, exprimată sub forma „nici un fel de alișveris”, a contribuit la accentuarea situației negative din agricultura Moldovei din acest an și din următorii. Astfel, locuitorii nu au putut valorifica anumite produse din gospodăria proprie, nu și-au putut procura anumite lucruri necesare, nu dispuneau de bani atât pentru nevoile proprii, cât și pentru plata taxelor și impozitelor. La toate acestea s-au adăugat livrările de produse, dintre care în primul rând menționăm pe cele agroalimentare¹⁸.

Totalitatea obligațiilor locuitorilor față de armata rusă, dintre care enumerăm: făcutul fânului, transporturi (material de război, provizii, fân, lemne), livrările de produse agroalimentare, diminuarea comerțului, întreținerea stațiilor de poștă și a căilor de comunicații, au fost o realitate în toți anii ocupației militare țariste, influențând în mod negativ evoluția agriculturii.

Au existat și situații „fericite” în unele ținuturi și, mai ales, în anumite sate și moșii boierești, care au obținut recolte bune sau satisfăcătoare în anul 1808¹⁹.

Rezultatul prelungitei ocupații militare țariste cumulate cu efectele diferitelor calamități naturale sau fenomene climatice cu impact negativ asupra agriculturii au declanșat foametea din 1809, care a continuat și în anul următor nu numai în Moldova, dar și în Bucovina controlată de austrieci. Fenomenul foametei s-a declanșat, deși a avut loc intensificarea și prelungirea campaniei agricole²⁰.

¹⁸ T.G. Bulat, *Starea țăranimii moldovene supt ocupația rusească(1808)*, în *Arhivele Basarabiei*, Chișinău, anul I, 1929, nr 4, oct.-dec., p. 24-38.

¹⁹ D. Zaharia, *op.cit.*, p. 59.

²⁰ Teodor Nicoară, *op.cit.*, p.255; Ilie Corfus, *op.cit.*, p. 130, nr. 62.

În martie 1809, o însemnare din Bucovina menționează scumpetea fânului și faptul că „vacile și oile au zăcut de limbare”. În cazul de față, dubla situație negativă, lipsa și scumpetea furajelor, la care s-a adăugat epizotia au fost determinate de cauze naturale și nu de ocupația militară țaristă²¹. Anul 1809 s-a mai caracterizat printre altele, ca de altfel întreaga perioadă, prin creșterea generală a prețurilor²², determinată atât de recolta insuficientă cât și de prezența unui mare număr de militari străini.

O altă mărturie referitoare la situația anului 1809, afirmă că în acest an au existat numeroase decese provocate de tifos, iar că la Focșani, au fost văzuți „țărani bărbați și femei, cărând lemne la spitale, înhămați la sânni ca dobitoacele, pentru că boii și caii, de iarna grea, și mai vârtos de munca și truda multă, pieriseră, și lemnele erau de lipsă la spitaluri”²³. Informația este deosebit de importantă deoarece demonstrează faptul că o bună parte din animalele de tracțiune au murit datorită muncilor extenuante impuse de autoritățile militare. În ciuda acestui fapt, autoritățile militare au pretins efectuarea transporturilor necesare spitalelor, ajungându-se ca oamenii să înlocuiască animalele de tracțiune.

Din punct de vedere al evoluției climei, anul 1809 s-a caracterizat printr-o toamnă prelungă, prima ninsoare căzând pe 17 decembrie, până atunci fiind cald, bine „zbicit”²⁴. În același timp în această iarnă au avut loc fenomene neobișnuite, cum ar fi pe 5 februarie 1810, când a „plouat cu piatră cât ouăle”, după cum scrie „papa Sandu ot Cojani în zilele muscalului”²⁵.

În primăvara anului 1810, a avut loc restrângerea suprafețelor însămânțate atât în Țara Românească, dar și în Moldova din cauza obligațiilor impuse de armata rusă (podvezi, transporturi) și a unui factor de ordin climatic, seceta. Toate acestea, la care se adaugă obligația aprovizionării armatei ruse cu alimente, au determinat declanșarea foametei din acest an.

Foamea s-a manifestat și în Bucovina. Astfel, Vasile Țintilă din Cernăuți menționează că „la anul 1810 au fost foamete”, deci într-o zonă în care efectele ocupației militare țariste nu s-au manifestat în mod direct, doar în măsura în care aprovizionarea cu cereale din Moldova a fost oprită, s-au limitat la cantități insuficiente²⁶. Ca fenomene climatice excepționale, pot fi considerate cele două ninsori, una din „Duminica Slăbănogului” (a doua duminică din Postul Paștelui) și cealaltă „în joia de dinainte de Ispas”²⁷ (înainte de Înălțarea Domnului). În mod special, cea de-a doua ninsoare a influențat cu certitudine în mod negativ, nivelul producției agricole de pe teritoriul Țărilor Române.

Se poate considera că deceniul 1801-1810 a avut o evoluție contradictorie, în ceea ce privește evoluția agriculturii, dar și a climei. Astfel, în acest deceniu,

²¹ Ilie Corfus, *op.cit.*, p. 129, nr. 60.

²² Ioana Constantinescu, *op.cit.*, p. 268.

²³ Nicolae Iorga, *Un cugetător politic de la jumătatea secolului al XIX-lea, Ștefan Scarlat Dăscălescu, în AARMSI, seria III, Tom XIII, 1932-1933*, p. 5.

²⁴ Ilie Corfus, *op.cit.*, p. 129, nr. 61.

²⁵ *Ibidem*, p. 130, nr. 66.

²⁶ *Ibidem*, p. 130, nr. 67.

²⁷ *Ibidem*, p. 129, nr. 62, 63.

agricultura de pe teritoriul Moldovei a cunoscut o evoluție complexă, determinată atât de condițiile de climă, dar și de desfășurarea războiului ruso-turc dintre anii 1806-1812 și mai ales de consecințele negative ale ocupației militare țariste din perioada respectivă.

**Le climat, la guerre et l'agriculture dans la première décennie du XIXe
siècle sur le territoire de la Moldavie**
Résumé

Au cours de cet étude, on analyse l'évolution de l'agriculture sur le territoire de la Moldavie dans la première décennie du XIXe siècle. On a remarqué les influences négatives complexes du climat et de la guerre Ruso-Turque des années 1806-1812 pour l'agriculture de ce territoire.

On a distingué deux intervalles défavorables pour l'évolution de l'agriculture pendant cette période. Le premier se déroule entre les années 1804-1806, quand l'agriculture a été influencée négativement par l'évolution du climat. Le second se déroule entre les années 1807-1810, quand l'agriculture a été influencée par les conséquences de la guerre Ruso-Turque et, surtout, par l'occupation militaire tsariste.